

فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۶، شماره پیاپی ۲۳، پاییز ۱۳۹۵

شاپای چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپای الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳

<http://jzpm.miau.ac.ir>

بررسی پیامدهای فعالیت غیررسمی (کالاهای وارداتی) روستاییان بر توسعه‌ی سکونتگاه‌های روستایی (مورد: منطقه دهشیخ و سیگار - شهرستان لامرد)

علی اکبر عنابستانی^۱: دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران
محبوبه نامدار: دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

دریافت: ۱۳۹۴/۲/۲۶ صص ۱۲۸-۱۱۳ پذیرش: ۱۳۹۴/۸/۱۰

چکیده

ورود هر نوع فعالیت اقتصادی جدید در مناطق روستایی، تأثیراتی بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فضایی و کالبدی آن جامعه خواهد داشت و به اشکال مختلف در دگرگونی ساختار اقتصادی و اجتماعی و نهایتاً ساختار و کارکرد فضایی مکان‌ها مؤثر خواهد بود. فعالیت تجارت غیرقانونی نیز به‌عنوان یک پدیده اقتصادی، به شکل‌گیری سازمان فضایی و چشم‌انداز خاص جغرافیایی در روستاهای موجد این فعالیت منجر شده و در عین حال تأثیراتی را در ابعاد مختلف زندگی اجتماعات روستایی بر جای گذاشته است. هدف پژوهش حاضر شناخت و تشریح آثار و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی ایجاد شده از گسترش فعالیت اقتصاد غیررسمی و بازتاب آن بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی واقع در منطقه تجاری ده شیخ شهرستان لامرد است. نوع تحقیق کاربردی، روش مورد استفاده توصیفی - تحلیلی بوده است و برای گردآوری داده‌ها از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه) استفاده شده است. حجم نمونه مورد مطالعه منتج از فرمول کوکران، شامل ۱۵۶ خانوار می‌باشد که به شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های توصیفی و استنباطی (همبستگی اسپیرمن، کی - دو، فریدمن و تحلیل عاملی) استفاده گردیده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که فعالیت غیررسمی کالاهای وارداتی، در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی روستاهای منطقه مورد مطالعه اثر معناداری داشته است. به گونه‌ای که زمینه‌های اشتغال و کسب درآمد بالای را در منطقه ایجاد نموده است. همچنین طبق آزمون تحلیل عاملی و فریدمن بیشترین میزان اثرگذاری این نوع از فعالیت‌ها به ترتیب در بحث اثرات اقتصادی، کالبدی و اجتماعی بوده است.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد غیررسمی، اشتغال روستایی، کالاهای وارداتی، روستاهای ده شیخ و سیگار.

^۱. نویسنده مسئول: anabestani@um.ac.ir، ۰۹۱۵۵۷۱۹۰۱۶

بیان مسأله:

اقتصاد روستایی، در کلیت خود، جزئی از اقتصاد ملی به حساب می‌آید؛ بنابراین هرگونه تغییر در اقتصاد ملی موجب دگرگونی در اقتصاد روستا خواهد شد و برعکس (Asayaesh, 1995: 13). موقعیت اقتصادی هر روستا وابسته به کارکرد بخش‌های اقتصادی موجود در آن روستا (کشاورزی، صنعت، خدمات) می‌باشد. این کارکرد در پرتو ترکیب بهینه قدرت تولیدی آن مکان شکل می‌گیرد، لذا توجه به توان‌های تولیدی و کارا کردن آن، زمینه‌های مناسبی را برای بهره‌وری‌های اقتصادی به وجود می‌آورد (Namdar, 2009: 7). تبعیض و نابرابری در بهره‌مندی از فرصت‌های اشتغال و درآمد، مهم‌ترین عاملی است که بیشتر استان‌های مرزنشین گرفتار آن هستند و پیامدهایی چون فقر، مهاجرت و قاچاق را در پی دارد (Masoumi and Ghasemi, 2009: 9). در واقع، یکی از دغدغه‌های اخیر اغلب کشورها، روبرو بودن با برخی سرمایه‌گذاری‌ها در فعالیت‌های اقتصادی است که عموماً از دید ناظران رسمی به دور می‌ماند. دامنه حضور این‌گونه امور دربرگیرنده بسیاری از فعالیت‌های قانونی و غیرقانونی است که بیشتر به دلیل عدم تمایل عاملین به شناسایی، مورد تأیید و قبول جامعه و مقامات دولتی نمی‌باشند. یکی از این پدیده‌های اقتصادی که بخصوص دامنه بسیاری از روستاهای مناطق مرزی را فراگرفته، ورود غیرقانونی کالاهای خارجی توسط مهاجرین بین‌المللی می‌باشد. درواقع این شیوه دادوستد علی‌رغم زیان‌های اقتصادی بسیار برای کشور، برای ساکنان مناطق مرزی به‌ویژه روستاییان اهمیت زیادی دارد، چراکه در اغلب موارد تنها منبع درآمدی آن‌ها محسوب می‌شود (Kohnehpoushi, 2013: 61). این جریان درآمدهای ارسالی به‌سوی روستاها، نه‌تنها نقش مهم در تراز پرداخت‌ها دارد، بلکه به‌سرعت در کاهش اثرات فقر نیز مؤثر است (De Hass, 2006: 566). به عبارتی، این‌گونه سرمایه‌گذاری معکوس در بیشتر کشورهای درحال توسعه به‌عنوان یک منبع کارآفرینی می‌تواند نقش مؤثری در بهبود ارتباطات اقتصادی-اجتماعی، تقویت روابط بازاری و ارتقای نقش تولیدی روستاها در اقتصاد منطقه‌ای داشته باشد و به بهبود توسعه اقتصادی روستاها و فرصت‌های کسب درآمد، توسعه خدمات، تنوع منابع مالی و تولید کمک کرده است (Sana and Massey, 2005: 509).

بنابراین، با توجه به نتایج مثبت اقتصادی قاچاق کالا بر روستاهای مناطق مرزی ازجمله، منبعی پردرآمد جهت گذران زندگی و افزایش سطح رفاه خانواده، و نیز سرمایه‌گذاری در سایر فعالیت‌های اقتصادی نظیر خدمات و مسکن، می‌توان گفت که این پدیده سهم عمده‌ای در افزایش اشتغال، کاهش بیکاری و اقتصاد خانوارهای روستایی داشته و تأثیر مثبتی بر روند توسعه‌ی روستایی این مناطق می‌گذارد (Kohnehpoushi, 2013: 15). رواج این‌گونه مبادلات تجاری در نواحی جنوب کشور بخصوص شهرستان لامرد و روستاهای توابع آن ازجمله روستاهای ده شیخ و سیگار، به دهه‌ی ۱۳۴۰، هم‌زمان با افزایش ارتباطات و بالا رفتن سرمایه‌گذاری و درآمدهای نفتی بخصوص در کشورهای حوزه خلیج فارس از جمله امارات متحده عربی، کویت، قطر و عمان بازمی‌گردد. این نوع از مراودات تجاری در ارتباط دائم با مراکز مبدأ بوده و بسیاری از درآمدهای و وجوه ارسالی این خانواده‌ها به محل‌های زندگی سابقشان بازگشته و در آنجا به اشکال گوناگون سرمایه‌گذاری می‌شود. یکی از این اشکال، خرید و واردکردن کالاهای گوناگون و عرصه آن به صورت غیررسمی برای فرار از کانال‌های مالیاتی هست، به‌گونه‌ای که این منطقه امروزه به عنوان یکی از بزرگ‌ترین باراندازهای کالاهای بدون مجوز در جنوب کشور مطرح می‌باشد و دارای نام و شهرت بالایی در منطقه است. بدیهی است که ورود هر نوع فعالیت اقتصادی جدید در مناطق روستایی، تأثیراتی بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فضایی و کالبدی آن جامعه خواهد داشت و به اشکال مختلف در دگرگونی ساختار اقتصادی و اجتماعی و نهایتاً ساختار و کارکرد فضایی مکان‌ها مؤثر خواهد بود. و لذا با توجه به نقش‌های متعددی که روستاها در فرایند توسعه ملی بر عهده دارند و از طرفی دیگر رشد و توسعه مبادلات مرزی می‌تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات رسمی، تثبیت قیمت‌ها، افزایش اشتغال، درآمد و رفاه ساکنین این مناطق باشد، بنابراین لزوم توجه و تأکید بر رشد و توسعه این نواحی اهمیت و ضرورت زیادی دارد (Mahmoudi, 2009: 117-118). بنابراین پژوهش حاضر با سعی در پاسخ‌گویی به این سؤال اصلی شکل‌گرفته است که آیا این فعالیت در بهبود اوضاع گوناگون اقتصادی، اجتماعی، کالبدی روستاها مؤثر بوده است؟ و به دنبال آن سؤالات فرعی دیگر از جمله اثرات گوناگون این نوع اقتصاد و تجارت بر مناطق پیرامون چگونه است و

مجموعه‌ای از سؤالات دیگر که در این پژوهش بر آنیم تا به این سؤالات پاسخ مستدل ارائه دهیم. هدف اصلی پژوهش شناخت و تشریح آثار و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی ایجاد شده از گسترش فعالیت اقتصاد غیررسمی و بازتاب آن بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی واقع در منطقه تجاری دهشیخ لامرد است. تا با شناخت بیشتر از مسائل حاکم بر این مناطق و فعالیت‌های اقتصادی ساکنین این مناطق بخصوص در بحث واردات کالاها به صورت غیر رسمی، بتوان به تدابیر و راهکارهایی جهت ساماندهی و قانونمند کردن این گونه از تعاملات که موجبات رشد و توسعه فضایی روستاهای مناطق مرزی را (از طریق افزایش مبادلات رسمی، گسترش همکاری‌های بین مناطق، توسعه بازارهای منطقه ای، تثبیت قیمت ها، افزایش اشتغال، درآمد و در نهایت رفاه ساکنین) فراهم می‌آورد، دست یافت.

پیشینه نظری تحقیق:

از جمله پژوهش‌هایی که به نوعی در ارتباط با موضوع تحقیق انجام گرفته می‌توان به موارد زیر اشاره نمود. لی‌بوآپو^۱ و همکاران (۲۰۰۵) به بررسی اثرات اقتصادی- اجتماعی تجارت مرزی و تأثیر آن در افزایش استانداردهای سطح زندگی مردم، در سه ایالت کشور لائوس پرداخته‌اند. مورشید و سوکفالی^۲ (۲۰۰۵) به بررسی تجارت و مبادلات مرزی کامبوج، ویتنام و تایلند پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد، نواحی که در مجاورت مرز با تایلند قرار دارند، دارای فعالیت بیشتر بوده و در معرض اثرات مثبت زیادی مانند افزایش اشتغال، درآمد و منابع و نیز کاهش فقر قرار دارند. نتایج حاصل از تحقیق کهنه‌پوشی و جلالیان (۱۳۹۲) تحت عنوان بررسی تأثیر قاچاق کالا بر اقتصاد روستاهای مرزی، مطالعه موردی؛ بخش خاو و میرآباد شهر مریوان حاکی از وجود قاچاق گسترده‌ی کالا در این بخش به علت هم‌جواری با مرز بین‌المللی عراق می‌باشد که بر زندگی مردم روستاها در زمینه‌های اشتغال و درآمد و نیز بر سایر بخش‌های اقتصادی موجود در این منطقه، تأثیر مثبتی داشته و این اثرات در روستاهای نزدیک‌تر به مرز شدیدتر است. همچنین، مطالعه محمودی (۱۳۹۲)، با عنوان اقتصاد غیررسمی و تأثیرات آن بر شهر (نمونه موردی شهر بانه)، حاکی از آن است که فعالیت‌ها و اشتغال حاصل از این فعالیت در غیاب بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی توانسته اثرات اقتصادی قابل‌توجهی را بر شهر بانه داشته باشد و افزایش درآمد و اشتغال و قیمت زمین در این شهر را در پی داشته است.

در پژوهشی که توسط محمدی صالح و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان نقش تجارت مرزی در تثبیت جمعیت روستایی؛ مطالعه موردی حوزه نفوذ بازارچه مرزی سردشت انجام گرفت این نتایج حاصل گردید که، در محدوده مورد مطالعه، مبادلات مرزی می‌تواند منجر به ماندگاری جمعیت شود و می‌توان با ساماندهی این‌گونه مبادلات در مناطق مرزی توسعه سکونتگاه‌های روستایی را انتظار داشت. همچنین، نتایج به دست آمده از پژوهشی توسط طیب نیا و برادران (۱۳۹۳)، با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای مرزی شهرستان مریوان حاکی از این امر است که عوامل اجتماعی، اقتصادی، توان‌های محیطی و موقعیت مرزی در متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی منطقه تأثیرگذارند، که از بین آن‌ها، توان‌های محیطی و موقعیت مرزی بیش از سایر عوامل (اقتصادی و اجتماعی) در متنوع سازی اقتصاد روستایی منطقه نقش دارند. در پایان نتایج حاصل از پژوهش جعفری و حمیدی (۱۳۹۴) با عنوان نقش بازارچه‌های مرزی در ایجاد امنیت و قاچاق کالا در استان خراسان، به ایجاد بازارچه‌های مرزی باهدف هدایت بهتر اقتصاد غیررسمی، ایجاد اشتغال بیشتر، کنترل قاچاق کالا، افزایش امنیت مرزها و در نهایت شکوفایی و رونق مناطق شهری و روستایی در محدوده‌های مرزی پرداخته است.

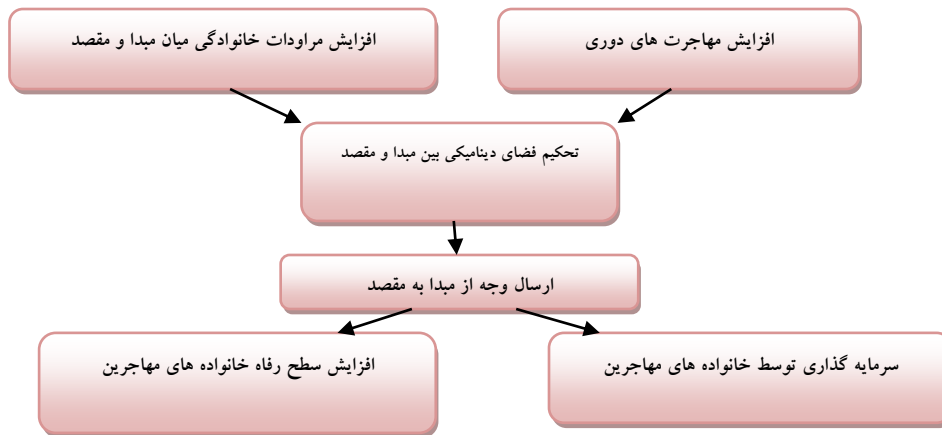
روستا به عنوان کوچک‌ترین واحد فضایی و سکونتگاهی، دارای کارکردهای مختلفی است، که نقش‌های اقتصادی به همراه کارکردهای اجتماعی، در تبلور مکانی- فضایی آن بسیار مؤثر است؛ بنابراین هر چه کارکردهای روستا گسترده‌تر باشد، پایداری اجتماعی- اقتصادی آن نیز بیشتر تضمین می‌شود (Shafiee-e-Shabet and Barati-e-Toraghi, 2006: 1). تفاوت‌های فضایی در فرصت‌های اقتصادی، به بروز توانایی‌های متفاوتی در سطح مناطق منجر می‌گردد، به‌گونه‌ای که برخی از روستاها با

1. Leebouapao

2. Murshid & Sokphally

دارا بودن منابع طبیعی و کشاورزی، با مسائل و مشکلات فراوانی مثل فقر، بیکاری، ضعف زیرساخت‌های مناسب اقتصادی، کمبود فعالیت‌های خدماتی درون‌زا، پایین بودن نرخ بهره‌وری در بخش کشاورزی و بخش تولیدات روستایی از یک سو و تخریب منابع طبیعی از سوی دیگر، مواجه هستند که توسعه روستاها و ایجاد اشتغال پایدار در آن را تا حدودی غیرممکن ساخته است (Byrd et al, 2009: 699). بر این اساس، لزوم حفظ مناطق روستایی در راستای بهره‌برداری بهینه از فضاهای جغرافیایی در فرآیند توسعه ملی، در گرو تنوع‌بخشی و رواج اشکال جدید فعالیت‌های اقتصادی در کنار فعالیت‌های کشاورزی است (Horakova, 2010: 38) در واقع توسعه‌ی بدون برنامه و یک‌سویه در پهنه‌ی سرزمین، بسیاری از ظرفیت‌های کشور را بدون استفاده گذاشته، مشکلات بسیاری را در سطوح مختلف به وجود آورده و موجب افزایش نابرابری‌های فضایی، اجتماعی و اقتصادی در سطح کشور شده است. تجارت غیرقانونی و قاچاق کالا، (که آن را اقتصاد غیررسمی و اقتصاد سایه‌ای می‌نامند)، یکی از پیامدهای توسعه‌ی ناموزون و ناعادلانه‌ی است (Shaterian et al. 2013: 157) که به‌ویژه امروزه در روستاهای مناطق مرزی کشور به‌عنوان فعالیت غالب اقتصادی به وفور دیده می‌شود. اقتصاد غیررسمی، در مفهوم وسیع، به کلیه فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که به عللی در حساب‌های ملی قرار نمی‌گیرند، لذا اقتصاد غیررسمی اقتصادی نامنظم است، که عموماً در کشورهای در حال توسعه و در خارج از بخش نوین جامعه انجام می‌گیرد و حاصل نیاز افراد به ایجاد خوداشتغالی به‌منظور کسب معاش است (Shakibaei et al. 2011: 11).

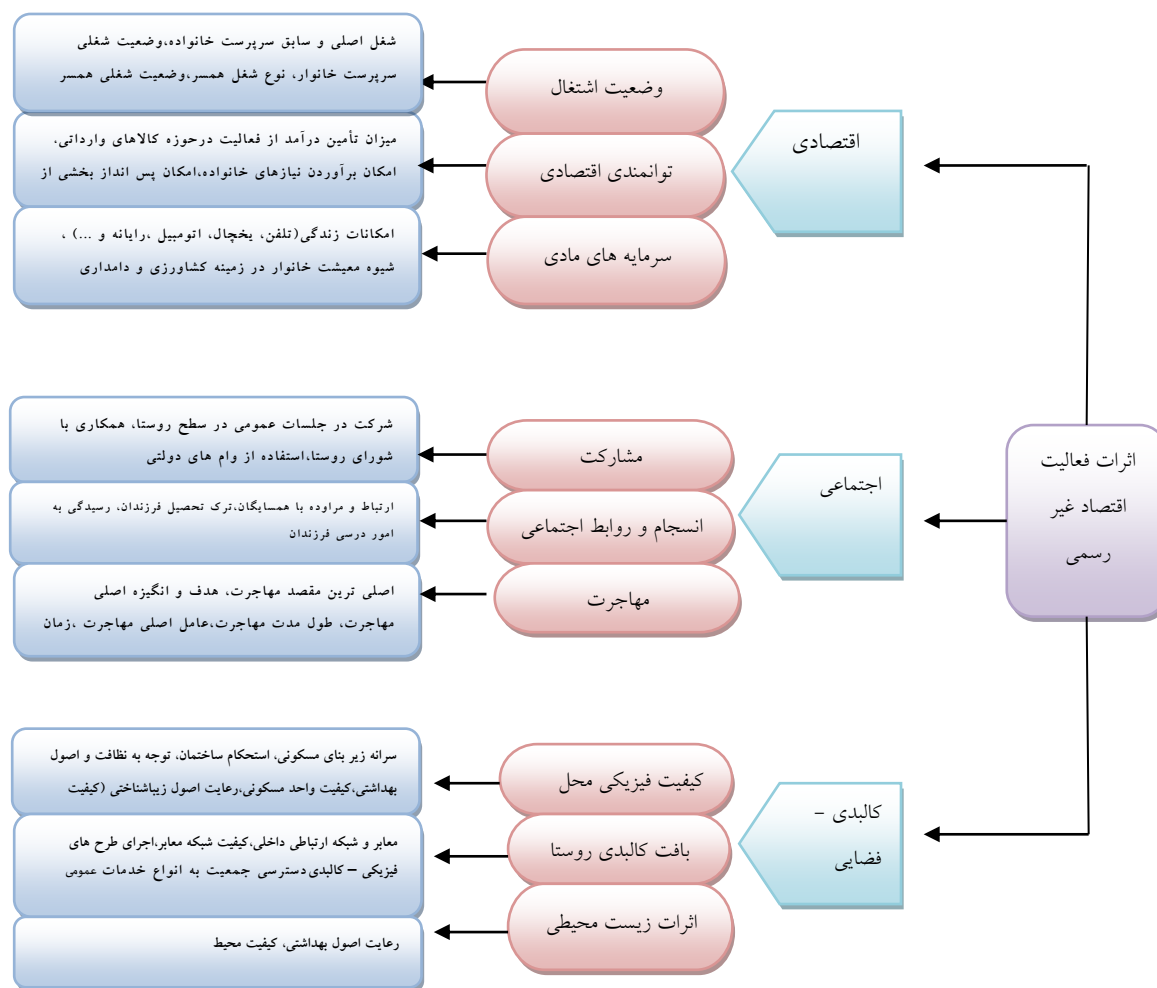
در مدل‌های سنتی، اقتصاد پنهان اساساً یک پدیده بازار کار و حاصل مازاد نیروی کار محسوب می‌شد که بیش‌تر آن را، آن دسته از مهاجران روستایی تشکیل می‌دادند که قادر به یافتن کار در بخش نوین شهری نبودند. در نتیجه، شیوه‌ای پنهان برای کار کردن و کسب درآمد خود ایجاد کرده بودند. با این دیدگاه، بخش غیررسمی بخشی محسوب می‌گردد که از مسیر کلی توسعه به دور افتاده بود و قاعدتاً باید از طریق ایجاد اشتغال بیشتر در بخش نوین شهری یا کلاً حذف می‌شد یا این‌که کاهش پیدا می‌کرد، اما در سال‌های اخیر این فعالیت‌های غیررسمی، یک منبع مهم تولید و درآمد به‌حساب می‌آید که با بخش نوین شهری دارای همزیستی فعال خاص خود است. با این دیدگاه، بخش غیررسمی، یک بخش اشتغال‌زا تلقی شده که باید از لحاظ دسترسی به اعتبارات، آموزش، فناوری و بازارهای مختلف مورد حمایت قرار گیرد تا میزان تولید و درآمد آن افزایش یابد (همان: ۱۳). در واقع ناهمسانی قیمت در داخل و خارج کشور، وجود تقاضا در داخل، وجود تبلیغات گسترده، خلاءهای اقتصادی، سطح پایین بودن قیمت کالاهای قاچاق در مقایسه با محصولات داخلی، ضعف صنعت و تولید داخل، وجود مرزهای طولانی، بیکاری جوانان در شهرها و روستاهای مرزی، سودآور بودن قاچاق کالا، پایین بودن سطح امنیت اقتصادی، فساد اداری، ضعف قوانین و مقررات مبارزه با قاچاق، ضعف بخش خصوصی و دولتی بودن اقتصاد، محرومیت استان‌ها و شهرهای مرزی از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و گسترش این پدیده بشمار می‌رود (Kohnehpoushi, 2013: 67). به‌گونه‌ای که در اکثر کشورهای در حال توسعه سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی تأمین می‌شود. این‌گونه مبادلات علی‌رغم غیررسمی و محلی بودن آن دارای نقش پراهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه بوده و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می‌شود. (Roknoddin-e-Eftekhari et al. 2009: 83). در واقع مبادله‌های تجاری و اقتصادی، به‌عنوان نیروی محرکه و موتور توسعه هر جامعه‌ای محسوب می‌شوند. این مبادله‌ها می‌توانند عامل پویایی و شکوفایی روستاها و شهرهای مناطق مرزی باشند و نقش اساسی در افزایش استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب و برابر درآمدها و جمعیت و تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی بازی کنند (Mohammadi-e-Saleh et al. 2013: 119).

شکل ۱- مراحل شکل‌گیری مبادلات مهاجران - مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴.

اقتصاد غیررسمی مختص یک سیستم اقتصادی یا یک کشور خاص نبوده است و در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه نیز وجود دارد (Alamolhoda, 2005: 86) واردات غیرقانونی کالا به‌عنوان یکی از اشکال اقتصاد غیررسمی، در واقع، سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اقتصادی است که عموماً از دید ناظران رسمی به دور می‌ماند و بیشتر به دلیل عدم تمایل عاملین به شناسایی، مورد تأیید و قبول جامعه و مقامات دولتی نمی‌باشند. این پدیده اقتصادی بخصوص در بسیاری از روستاهای مناطق مرزی جنوب کشور، عمدتاً توسط مهاجرین روستایی (مشغول به کار در کشورهای حوزه خلیج‌فارس) صورت می‌گیرد، که در پیوند دائمی با روستاهای زادگاه خود هستند. در واقع، مهاجرین مناطقی را جستجو می‌کنند که دارای بازار کار مناسب با میزان بالای دستمزدند. لذا مناطقی که خطر بیکاری در آن‌ها کمتر است مورد توجه آنان قرار می‌گیرد. (Hunt, 1993: 341) پس می‌توان گفت مهاجرت تابعی از تفاوت بین میزان واقعی دستمزدها، اشتغال یا بیکاری است (Charney, 1993: 315). که این عامل در هر کشوری بیشتر تحت تأثیر روابط شهر و روستا است (Panahi & Pishrov, 2011: 42). سرمایه‌گذاری افراد مهاجرت کرده در مناطق روستایی به بهبود توسعه اقتصادی روستاها و فرصت‌های کسب درآمد، توسعه خدمات، تنوع منابع مالی و تنوع ریسک‌پذیری ساکنین روستایی در تولید کمک کرده است (Sana & Massey, 2005: 509-28).

با توجه به تعداد و افراد ساکن در روستاهای نواحی مرزی و نوع تعامل آن‌ها با مردمان آن‌سوی مرز، تأثیرات اقتصادی، فرهنگی و امنیتی ویژه‌ای را رقم خواهد زد. ساماندهی این تعاملات از یک‌سو و عدم ثبات جمعیتی مناطق مرزنشین و نبود تعادل‌های منطقه‌ای از سوی دیگر، تأثیرات عمده‌ای در روند توسعه فضایی مناطق مرزی بر جای گذاشته است، که با توجه به نقش‌های متعددی که روستاها در فرایند توسعه ملی به‌ویژه در زمینه تأمین مواد غذایی بر عهده دارند، توجه و تأکید بر رشد و توسعه این نواحی اهمیت و ضرورت زیادی دارد و رشد و توسعه مبادلات مرزی می‌تواند محرک خوبی برای افزایش مبادلات رسمی، شکوفایی مزیت‌های نسبی، گسترش همکاری‌های بین مناطق، توسعه بازارهای منطقه‌ای، تثبیت قیمت‌ها، افزایش اشتغال، درآمد و رفاه ساکنین این مناطق باشد، که البته این امر از طریق اصلاح قوانین و امنیت مرزی تأمین می‌شود (Mahmoudi, 2009: 117-118).

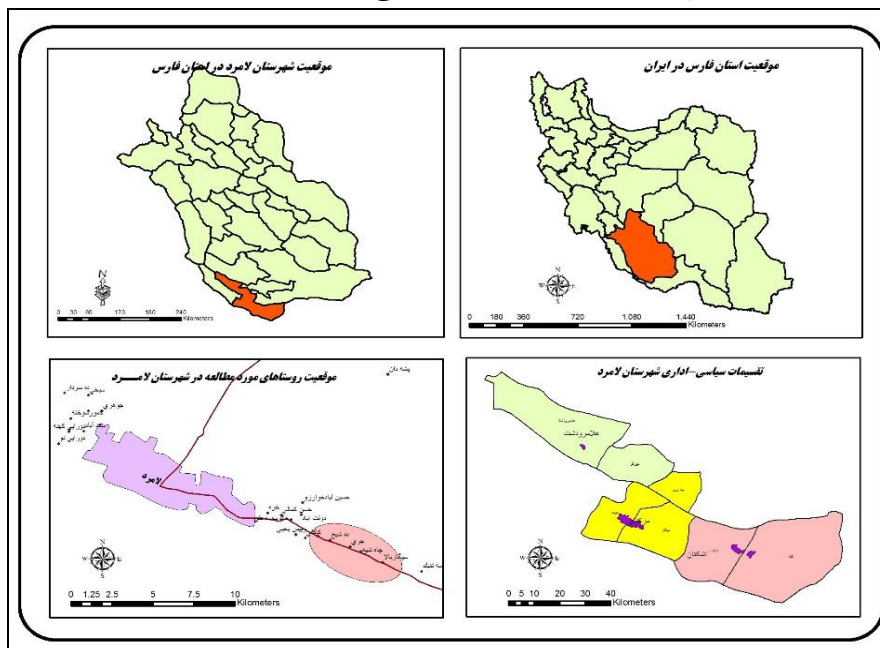
شکل ۲- مدل مفهومی پژوهش - مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴.

مواد و روش تحقیق:

این پژوهش بنا بر هدف کاربردی است و روش انجام آن توصیفی- تحلیلی است. در این پژوهش، اقتصاد غیررسمی به عنوان متغیر مستقل و اثرات آن بر ابعاد گوناگون (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی) منطقه به عنوان متغیرهای وابسته مدنظر است. جامعه آماری مورد نظر در این پژوهش، کل ساکنان روستاهای منطقه تجاری ده شیخ شهرستان لامرد فارس است که به نحوی درآمد خود را از طریق اقتصاد غیررسمی به دست می آورند و یا به هر دلیلی در این امر دخیل هستند. در این پژوهش ابتدا شناخت لازم، در خصوص موضوع، از منابع کتابخانه‌ای به دست آمد. پس از آن داده‌ها و اطلاعات مربوط به منطقه گردآوری شده است. برای تحلیل موضوع پژوهش، اقدام به تهیه و تکمیل پرسشنامه در بین ساکنین روستای مورد نظر همراه با مصاحبه و مشاهده، انجام شد. در نهایت داده‌ها و اطلاعات به دست آمده با استفاده از نرم‌افزارهای آماری بررسی و تحلیل خواهد شد. سؤال اصلی در پژوهش حاضر این است که در زندگی روستاییان؛ فعالیت خرید و وارد کردن کالاهای بدون مجوز از مرز و فروش آن در منطقه به چه میزان در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی و کالبدی روستاهای مورد مطالعه مؤثر بوده‌اند؟ برای پاسخ‌گویی به سؤال پژوهش، این فرضیه طراحی شده است: به نظر می‌رسد بین فعالیت اقتصاد غیررسمی و توسعه اجتماعی، اقتصادی و کالبدی روستاهای مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد. حجم نمونه پژوهش، طبق آزمون کوکران، شامل ۱۵۶ خانوار می‌باشد که به شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. برای بررسی پیامدهای گوناگون این فعالیت در توسعه نواحی

روستایی مورد مطالعه؛ از سه مؤلفه اصلی (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی) و ۹ شاخص استفاده گردیده است. هر شاخص نیز دارای تعدادی گویه است که تمامی گویه‌ها بر مبنای طیف لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) تنظیم شدند. پایایی پرسشنامه‌ها برای هر سه مؤلفه اصلی بر مبنای آلفای کرونباخ با اعتبار ۰/۹۱۱، ۰/۸۷۸ و ۰/۸۱۳ تأیید گردید است. تعداد ۱۵۶ پرسشنامه طبق فرمول کوکران محاسبه و مورد پرسشگری قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های همبستگی اسپیرمن، پیرسون، کای دو، ضریب شدت وی کرامر، آزمون فریدمن، تحلیل عاملی با کمک نرم افزارهای SPSS و کمک گرفته شده است.

محدوده مورد مطالعه شهرستان لامرد با ۴۰۳۵ کیلومترمربع مساحت در محدوده ۵۲-۵۳ درجه طول جغرافیایی و ۲۸-۳۷ درجه عرض جغرافیایی در جنوبی‌ترین نقطه استان فارس واقع شده است که از طرف شمال به شهرستان لارستان و از طرف جنوب و شرق با استان هرمزگان و از سمت غرب با شهرستان مهر و استان بوشهر همسایه هست. در تقسیمات کشوری، شهرستان لامرد از سه بخش و هفت دهستان تشکیل شده است. بخش مرکزی متشکل از دهستان‌های حومه و سیگار و چاهورز است، ده شیخ و سیگار نام دو روستایی است که در بخش مرکزی و دهستان سیگار و در فاصله نه‌چندان دور از عسلویه و آب‌های آزاد جنوب واقع شده‌اند. طبق آخرین سرشماری مرکز آمار ایران، جمعیت روستاهای ده شیخ و سیگار به همراه روستاهای چاه شیخ، جری و کره‌مویی در مجموع ۴۴۶۷ نفر را در قالب ۱۱۲۴ خانوار گزارش شده است (Statistic Center of Iran, 2011). موقعیت مکانی- فضایی مناسب روستا از جمله واقع شدن در نزدیکی آب‌های آزاد جنوب از یک‌سو و دسترسی به مسیرهای پرتردد و ترانزیت کشور از سوی دیگر موجب برجسته شدن موقعیت این روستاها بخصوص در چند سال اخیر در سطح منطقه گردیده است؛ و پیامدهای اقتصادی بسیار مطلوبی را برای منطقه به دنبال داشته است.

شکل ۳- موقعیت منطقه مورد مطالعه - مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴

یافته‌های پژوهش:

ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان: از مجموع پاسخگویان ۸۵/۳ درصد (۱۰۶ نفر) را مردان و ۱۴/۷ درصد (۳۷ نفر) را زنان تشکیل می‌دهند، که از این تعداد، ۸۱/۴ درصد از پاسخگویان متأهل، ۱۸/۶ درصد مجرد بوده‌اند. همان‌گونه که خروجی جدول شماره... نشان می‌دهد در میان متأهلین ۶۷/۹ درصد را مردان و ۱۳/۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. طبق بررسی‌های انجام شده از تعداد افراد خانوارهای مورد مطالعه، مشخص گردیده که ۱۹/۹ درصد از خانوارها کمتر از ۴ نفر جمعیت، ۶۴/۷ درصد از خانوارها بین ۴ تا ۶ نفر و ۱۲/۹ درصد از خانوارها بالاتر از ۷ نفر جمعیت دارند.

جدول ۱- فراوانی و درصد جنسیت و وضعیت تأهل پاسخگویان

جنسیت	متأهل		مجرد		مجموع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مرد	۱۰۶	۶۷/۹	۲۷	۱۳/۵	۱۳۳	۸۵/۳
زن	۲۱	۱۳/۷	۲	۵/۱	۲۳	۱۴/۷
مجموع	۱۲۷	۸۱/۵	۲۹	۱۸/۶	۱۵۶	۱۰۰/۰

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴

از نظر سطح سواد پاسخگویان، یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهد که ۷/۱ درصد بی‌سواد و ۹۲/۹ درصد از افراد باسواد بوده‌اند، نکته قابل توجه از مقایسه سن و میزان سواد افراد، این امر می‌باشد که تا گروه سنی زیر ۴۰ سال هیچ فرد بی‌سواد یا سواد ابتدایی وجود ندارد و بیش از ۴۸٪ از پاسخگویان دارای سواد دیپلم و بالاتر می‌باشند؛ و این امر توجه هر چه بیشتر خانواده‌ها به امر تحصیلات و سوادآموزی فرزندان، بخصوص در سال‌های اخیر نشان می‌دهد و همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که هر چه به سنین بالاتر می‌رسیم سطح سواد افراد پایین و به افراد بی‌سواد افزوده می‌شود، به طوری که در سن بالاتر از ۵۰ سال حداکثر سواد افراد در حد خواندن و نوشتن است.

جدول ۲- مقایسه سطح سواد و سن افراد روستایی مورد مطالعه

سن	سطح سواد					
	بی‌سواد	خواندن و نوشتن	سیکل	دیپلم	لیسانس و بالاتر	جمع
۲۰-۱۰	۰	۰	۰	۳/۲	۰	۳/۲
۳۰-۲۰	۰	۰	۳/۲	۳۰/۱	۴/۵	۳۷/۸
۴۰-۳۰	۰	۲/۶	۱۴/۷	۸/۳	۱/۹	۲۷/۶
۵۰-۴۰	۰	۷/۷	۱۰/۹	۰	۰	۱۸/۶
۵۰+	۷/۱	۵/۸	۰	۰	۰	۱۲/۸
مجموع	۷/۱	۱۶/۰	۲۸/۸	۴۱/۷	۶/۴	۱۰۰

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق:

پیامدهای اقتصادی فعالیت غیررسمی روستاییان بر نواحی روستایی:

یکی از شاخص‌های مطرح شده در زمینه اثرگذاری فعالیت‌های غیرقانونی قاچاق کالا بر روند توسعه روستاهای مورد مطالعه شاخص اقتصادی می‌باشد که در آن گویه‌های مختلفی از جمله ثبات و امنیت شغلی، امید به آینده شغلی، رضایت از شغل و درآمد، امکان پس‌انداز بخشی از درآمد و ... مطرح شده است. به این منظور، برای سنجش میزان همبستگی مؤلفه‌های شاخص اقتصادی از آزمون کی-دو استفاده شده است. بر مبنای جدول شماره ۳، تمامی گویه‌های مربوط به شاخص اقتصادی با سطح اطمینان ۹۹٪ از همبستگی معنادار بالایی با یکدیگر برخوردار هستند. این امر به این معنی می‌باشد که با تقویت یا تضعیف یک گویه سایر گویه‌ها نیز متأثر می‌شوند.

جدول ۳- بررسی تغییرات ابعاد اقتصادی از دیدگاه روستاییان در رابطه با فعالیت‌های غیررسمی

ردیف	مؤلفه‌های مربوط به شاخص اقتصادی	درصد فراوانی‌ها					مقدار کی دو	میانگین رتبه	سطح معناداری
		بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم			
۱	اطلاع از وضعیت بازار و محصولات مورد تقاضا	۱۵/۱	۴۱/۳	۳۶/۹	۶/۷	-	۳/۶۵	۶۰/۲۱۸	۱۰۰۰
۲	کاهش نقش واسطه‌ها رساندن محصول به بازار	۵/۶	۲۶/۸	۴۸/۰	۱۴/۰	۵/۶	۳/۱۳	۱۱۴/۹۹۴	۱۰۰۰
۳	بهبود کلی وضعیت اقتصادی روستا	۳۳/۵	۴۰/۲	۲۰/۷	۵/۶	-	۴/۰۲	۵۰/۱۱۷	۱۰۰۰
۴	پیدایش فرصت‌های جدید شغلی در روستا	۳۶/۳	۴۹/۷	۸/۴	۵/۶	-	۴/۱۷	۹۹/۶۸۲	۱۰۰۰
۵	آگاهی از ذائقه مصرف‌کنندگان در زمینه تولیدات	۹/۵	۴۶/۹	۳۵/۲	۵/۶	۲/۸	۳/۵۵	۱۱۵۲۵ ۱۴۰	۱۰۰۰
۶	استفاده از تسهیلات رفاهی	۶/۱	۱۵/۶	۵۳/۱	۱۹/۶	۵/۶	۲/۹۷	۱۳۵/۳۸۵	۱۰۰۰
۷	داشتن ثبات و امنیت شغلی	۱۹/۰	۴۵/۸	۲۲/۳	۱۲/۸	-	۳/۷۱	۴۴/۶۶۵	۱۰۰۰
۸	امید به آینده شغلی	۱۲/۳	۶۰/۹	۲۴/۰	-	-	۳/۸۸	۷۱/۰۶۹	۱۰۰۰
۹	رضایت از شغل و میزان درآمد	۱۵/۱	۳۸/۰	۴۱/۳	۵/۶	-	۳/۵۷	۶۵/۲۲۳	۱۰۰۰
۱۰	امکان پس‌انداز بخشی از درآمد	-	۵/۶	۵۷/۰	۳۳/۰	۴/۵	۲/۶۴	۱۳۴/۹۴۴	۱۰۰۰
۱۱	افزایش خوداتکایی اقتصادی در روستا	۱۱/۲	۴۸/۶	۳۴/۶	۵/۶	-	۳/۶۵	۸۷/۲۱۲	۱۰۰۰
۱۲	تقویت نهادهای مالی اعتباری خردمحلی	-	۲۴/۶	۴۹/۲	۲۶/۳	-	۲/۹۸	۲۰/۲۵۷	۱۰۰۰
۱۴	کاهش احساس فقر	۸/۴	۵۲/۰	۳۴/۱	۵/۶	-	۳/۶۳	۱۰۴/۶۷۸	۱۰۰۰

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

همچنین از مجموع سرپرستان خانواری که فعالیت اصلی آن‌ها در حوزه واردات کالاها است ۸۹/۱ درصدشان در حال حاضر شاغل می‌باشند ۳/۲ درصد بیکار و ۷/۷ درصد نیز دارای وضعیت شغلی از کار افتاده می‌باشند؛ که البته، این افراد نیز اغلب مالکین مغازه‌ها می‌باشند که خود قادر به کار کردن نیستند و سرمایه‌هایشان را در اختیار دیگران (فرزندان) قرار می‌دهند. همچنین از مقایسه میان شغل فعلی و سابق افراد به این نتیجه می‌رسیم که بیش از ۵۰ درصد افرادی که در حوزه فروش کالا مشغول هستند، قبلاً نیز در کشورهای مقصد مهاجرتی‌شان (امارات، دبی، کویت، قطر، عمان) که اغلب کالاهای خود را از آنجا تهیه می‌کنند مشغول به کار بوده‌اند. (جدول شماره ۴).

جدول ۴- مقایسه شغل سابق و شغل اصلی پاسخگویان

شغل اصلی						شغل سابق
مجموع	سایر	کارگری	دامداری	کشاورزی	فروش کالا	
۵۶/۲	-	-	-	-	۵۶/۲	اشتغال در خارج از کشور
۰/۴۰	-	۱۶/۹	-	۰/۸	۲۲/۳	اشتغال در داخل کشور
۳/۸	۳/۸	-	-	-	-	اشتغال در هردو حوزه
۰/۱۰۰	۳/۸	۱۶/۹	-	۰/۸	۷۸/۵	مجموع

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۳.

در نهایت برای سنجش رابطه میان گویه‌های مربوط به شاخص اقتصادی و فعالیت اصلی روستاییان از آزمون اسپیرمن استفاده شده است. طبق یافته‌های تحقیق، بین بقیه مؤلفه‌های اصلی اقتصادی با شغل اصلی افراد یعنی تجارت غیرقانونی کالا در منطقه رابطه کاملاً معنادار و مثبتی وجود دارد. به این معنا که با گسترش و رواج هرچه بیشتر این فعالیت در سطح منطقه اثرگذاری اقتصادی آن نیز به تبع افزایش می‌یابد. (جدول شماره ۵).

جدول ۵- وضعیت همبستگی بین شاخص اقتصادی طبق آزمون اسپیرمن

متغیرها	آزمون اسپیرمن	شغل اصلی	میزان درآمد	سرمایه‌های مادی	توانمندی اقتصادی
شغل اصلی	ضریب همبستگی	۱	**/۴۵۷	**/۵۷۵	**/۵۴۶
	سطح معناداری	.	/۰۰۰	/۰۰۰	/۰۰۰
میزان درآمد	ضریب همبستگی	**/۴۵۷	۱	**/۴۷۶	**/۳۶۰
	سطح معناداری	/۰۰۰	.	/۰۰۰	/۰۰۰
سرمایه‌های مادی	ضریب همبستگی	**/۵۷۵	**/۴۷۶	۱	**/۴۶۲
	سطح معناداری	/۰۰۰	/۰۰۰	.	/۰۰۰
توانمندی اقتصادی	ضریب همبستگی	**/۵۴۶	**/۳۶۰	**/۴۶۲	۱
	سطح معناداری	/۰۰۰	/۰۰۰	/۰۰۰	.

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

پیامدهای اجتماعی فعالیت غیررسمی روستاییان بر نواحی روستایی:

دومین شاخص مطرح شده در زمینه اثرگذاری فعالیت‌های غیرقانونی خریدوفروش کالا بر روند توسعه روستاهای مورد مطالعه شاخص اجتماعی- فرهنگی می‌باشد که در آن گویه‌های مختلفی از جمله ثبات و انسجام اجتماعی و مرادات خانوادگی، مهاجرت، مشارکت در امور محلی و... مطرح شده است. به این منظور، برای سنجش میزان همبستگی مؤلفه‌های شاخص اجتماعی از آزمون کی- دو استفاده شده است. بر مبنای جدول شماره ۶، تمامی متغیرهای مربوط به این شاخص با سطح اطمینان ۹۹٪ از همبستگی معنادار بالایی برخوردار هستند؛ یعنی با تقویت یا تضعیف یک متغیر سایر متغیرهای دیگر نیز متأثر می‌شوند.

جدول ۶- بررسی تغییرات ابعاد اجتماعی از دیدگاه روستاییان در رابطه با فعالیت‌های غیررسمی

ردیف	مؤلفه‌های مربوط به شاخص اجتماعی	درصد فراوانی‌ها					میانگی نرتبه	مقدار کی - دو	سطح معناداری
		بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم			
۱	افزایش مشارکت روستاییان در امور روستایی	-	۳۳/۰	۵۰/۵	۱۳/۶	۲/۹	۳/۱۴	۹۵/۷۵۳	/۰۰۰
۲	افزایش تصمیم‌گیری روستاییان در امور جاری	-	۳۷/۸	۴۸/۰	۱۴/۱	-	۳/۲۴	۳۲/۸۴۳	/۰۰۰
۳	کاهش روند مهاجرت از روستا به شهر	-	۴۹/۵	۳۶/۹	۱۰/۸	۲/۸	۳/۳۳	۱۰۲/۵۸۴	/۰۰۰
۴	افزایش سطح دانش و اطلاعات عمومی روستاییان	۸/۶	۲۷/۹	۵۷/۷	۵/۸	-	۳/۳۹	۱۲۳/۸۸۸	/۰۰۰
۵	یادگیری مهارت‌های جدید در زمینه فعالیت‌های اقتصادی	۱۴/۶	۱۹/۰	۵۴/۸	۱۱/۵	-	۳/۳۷	۸۷/۹۷۸	/۰۰۰
۶	تغییرات در شیوه‌های زندگی اجتماعی روستایی	۲/۵	۴۷/۷	۴۱/۳	۸/۴	-	۳/۴۴	۱۱۲/۸۳۱	/۰۰۰
۷	افزایش سطح بهداشت زندگی روستاییان	۵/۰	۸۶/۱	۵/۸	۲/۹	-	۳/۹۴	۳۵۹/۵۷۳	/۰۰۰
۸	افزایش سطح رفاه خانوارهای روستایی	۷/۸	۷۵/۷	۱۳/۶	۲/۸	-	۳/۸۹	۲۴۹/۴۶۱	/۰۰۰
۹	دستیابی به آخرین اطلاعات در سطح کشور و جهان	۵/۰	۴۱/۹	۴۹/۹	۲/۹	-	۳/۴۹	۱۲۸/۷۸۷	/۰۰۰
۱۰	افزایش ارتباط بین خانوارهای روستایی	۲/۸	۴۵/۸	۴۲/۸	۸/۲	-	۳/۴۳	۱۰۸/۵۱۷	/۰۰۰
۱۱	ایجاد علاقه برای ادامه تحصیل فرزندان روستایی	۶/۲	۲۹/۷	۳۸/۰	۲۵/۹	-	۳/۱۶	۳۹/۳۰۳	/۰۰۰
۱۲	ایجاد علاقه در روستاییان برای استفاده از تکنولوژی مدرن	۸/۹	۴۴/۸	۴۰/۵	۵/۷	-	۳/۵۷	۹۰/۳۱۵	/۰۰۰
۱۳	تأثیرپذیری از فرهنگ غیربومی در محیط روستا	۲/۸	۳۶/۴	۴۴/۳۳	۱۶/۴	-	۳/۲۶	۷۶/۶۵۲	/۰۰۰

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

همچنین برای سنجش رابطه میان گویه‌های مربوط به شاخص اجتماعی و فعالیت اصلی روستاییان از آزمون اسپیرمن استفاده شده است. طبق این آزمون بین مؤلفه میزان مشارکت افراد و شغل اصلی آن‌ها رابطه معناداری وجود ندارد و علت این امر طبق نظر خود روستاییان ناشی از مشغله زیاد افراد و عدم داشتن وقت کافی برای مشارکت در امور گوناگون از قبیل مشارکت در مجامع عمومی، همکاری با شورا؛ دهیار و سایر امور همگانی و عمومی روستا می‌باشد. همچنین بین میزان

مهاجرت افراد و مشارکت آن‌ها نیز رابطه معناداری وجود ندارد و این امر نیز از عدم حضور روستاییان در بخشی از سال و مشغله‌های کاری آن‌ها ذکر شده است؛ اما بین بقیه مؤلفه‌ها با شغل اصلی افراد یعنی تجارت غیرقانونی کالا در منطقه رابطه کاملاً معنادار و مثبتی وجود دارد. به این معنا که با گسترش و رواج هرچه بیشتر این فعالیت در سطح منطقه اثرگذاری اجتماعی آن نیز به تبع افزایش می‌یابد. (جدول شماره ۷).

جدول ۷- میزان همبستگی بین سؤالات شاخص اجتماعی طبق آزمون اسپیرمن

متغیرها	آزمون اسپیرمن	شغل اصلی	مشارکت	انسجام و روابط اجتماعی	مهاجرت	ارتقای سطح رفاه اجتماعی
شغل اصلی	ضریب همبستگی	۱	۰/۸۲	**۰/۲۲۶	**۰/۲۱۰	**۰/۳۶۲
	سطح معناداری	.	۰/۲۷۵	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۰۰
مشارکت	ضریب همبستگی	۰/۸۲	۱	**۰/۴۷۶	-۰/۰۳	**۰/۳۹۰
	سطح معناداری	۰/۲۷۵	.	۰/۰۰	۰/۱۷۲	۰/۰۰
انسجام و روابط اجتماعی	ضریب همبستگی	**۰/۲۲۶	**۰/۴۷۶	۱	**۰/۴۰۵	**۰/۴۵۳
	سطح معناداری	۰/۰۲	۰/۰۰	.	۰/۰۰	۰/۰۰
مهاجرت	ضریب همبستگی	**۰/۲۱۰	-۰/۰۳	**۰/۴۰۵	۱	**۰/۴۹۳
	سطح معناداری	۰/۰۵	۰/۱۷۲	۰/۰۰	.	۰/۰۰
ارتقای سطح رفاه	ضریب همبستگی	**۰/۳۶۲	**۰/۳۹۰	**۰/۴۵۳	**۰/۴۹۳	۱
	سطح معناداری	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	.

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴

پیامدهای کالبدی فعالیت غیررسمی بر نواحی روستایی:

یکی از مهم‌ترین موارد مطرح‌شده در بعد اثرات کالبدی روستا میزان کیفیت واحد مسکونی می‌باشد که موارد گوناگونی از جمله استحکام و ایمنی ساختمان، نحوه دفع پساب‌ها، بهبود کیفیت ساخت، توجه به نظافت و رعایت اصول بهداشتی، رضایت از واحد مسکونی و غیره را در برمی‌گیرد، در این رابطه طبق نتایج به‌دست‌آمده از آزمون همبستگی کا-اسکور مشخص گردیده است که سطح معناداری تمام مؤلفه‌های مربوطه کمتر از آلفای ۰/۱ می‌باشد و این امر معناداری کامل مؤلفه‌ها را با یکدیگر نشان می‌دهد. (جدول شماره ۸).

جدول ۸- بررسی وضعیت تغییرات کالبدی در اثر فعالیت در حوزه کالاهای وارداتی

ردیف	مؤلفه‌های مربوط به شاخص کالبدی	درصد فراوانی‌ها					میانگین رتبه	مقدار کی دو	سطح معناداری
		بسیار زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	بسیار کم			
۱	میزان نظارت بر ساخت‌وساز مسکن	۱۳/۵	۵۷/۹	۲۵/۸	۲/۸	-	۳/۸۲	۱۲۱/۴۶۱	۰/۰۰
۲	بهبود کیفیت ساخت‌وساز	۲۰/۸	۷۹/۲	۱۶/۳	-	-	۴/۰۴	۷۰/۶۶۳	۰/۰۰
۳	رضایت از نوع مصالح بکار رفته	۱۰/۱	۷۰/۸	۱۶/۳	۲/۸	-	۳/۸۸	۲۰۵/۵۰۶	۰/۰۰
۴	رعایت قوانین مربوط به ساخت‌وساز مسکن	۳۲/۰	۵۰/۰	۱۲/۴	۵/۶	-	۴/۰۸	۸۶/۱۳۵	۰/۰۰
۵	استحکام و ایمنی مسکن در برابر حوادث	۲۷/۰	۶۰/۷	۱۲/۴	-	-	۴/۱۵	۶۵/۵۷۳	۰/۰۰
۶	رضایت از مساحت واحد مسکونی	۸۹/۹	۶۵/۷	۲۱/۳	۲/۸	-	۳/۸۳	۱۶۹/۹۱۰	۰/۰۰
۷	هماهنگ بودن فرم و قالب مسکن با نیازها خانوار	۵/۶	۵۹/۰	۳۵/۴	-	-	۳/۷۰	۷۶/۳۹۳	۰/۰۰
۸	دفع پساب‌ها و فاضلاب‌های خانگی	۸/۴	۶۴/۶	۱۸/۵	۸/۴	-	۳/۷۳	۱۵۳/۷۷۵	۰/۰۰
۹	بهبود کیفیت فیزیکی و کالبدی روستا	۱۰/۱	۶۰/۱	۲۹/۸	-	-	۳/۸۰	۶۷/۷۶۴	۰/۰۰
۱۰	رضایت از زیرساخت‌ها و خدمات زیربنایی روستا آب، راه	۷/۳	۴۸/۹	۳۵/۴	۸/۴	-	۳/۵۵	۹۰/۱۳۵	۰/۰۰
۱۱	رعایت حریم میان محل استقرار احشام و سکونت انسان	۷/۳	۲۹/۲	۵۲/۸	۱۰/۷	-	۳/۳۳	۹۳/۲۳۶	۰/۰۰
۱۲	پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم معابر اصلی	۴/۵	۳۷/۶	۵۵/۱	۲/۸	-	۳/۴۴	۱۴۰/۶۹۷	۰/۰۰

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

برای سنجش میزان رابطه و اثرگذاری فعالیت و شغل اصلی روستاییان به‌عنوان متغیر مستقل تحقیق بر ابعاد کالبدی و فیزیکی روستا از آزمون اسپیرمن استفاده گردیده است. بر این مبنا، طبق آزمون مذکور بین تمام مؤلفه‌های شاخص کالبدی و فعالیت اصلی رابطه معنادار و مثبتی برقرار است و این امر نشان‌دهنده اثرگذاری مثبت فعالیت تجارت کالای غیرقانونی بر بهبود کلی کیفیت فیزیکی روستا و ساخت و سازها دارد. (جدول شماره ۹).

جدول ۹- وضعیت همبستگی بین سؤالات شاخص کالبدی طبق آزمون اسپیرمن

متغیرها	آزمون اسپیرمن	شغل اصلی	کیفیت فیزیکی روستا	بافت کالبدی روستا	زیست‌محیطی
شغل اصلی	ضریب همبستگی	۱	**/۳۹۹	**/۴۰۹	**/۳۸۶
	سطح معناداری	.	/۰۰۰	/۰۰۲	/۰۰۰
کیفیت فیزیکی روستا	ضریب همبستگی	**/۳۹۹	۱	**/۲۶۲	**/۵۶۸
	سطح معناداری	/۰۰۰	.	/۰۰۰	/۰۰۱
بافت کالبدی روستا	ضریب همبستگی	**/۴۰۹	**/۲۶۲	۱	**/۴۱۵
	سطح معناداری	/۰۰۲	/۰۰۰	.	/۰۰۰
زیست‌محیطی	ضریب همبستگی	**/۳۸۶	**/۵۶۸	**/۴۱۵	۱
	سطح معناداری	/۰۰۰	/۰۰۱	/۰۰۰	.

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۴

اولویت‌بندی پیامدهای ناشی از فعالیت در حوزه کالاهای وارداتی بر توسعه نواحی روستایی:

در یک جمع‌بندی کلی تمام متغیرهای مربوط به شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی مورد آزمون قرار گرفته تا معناداری تمام شاخص‌های موردنظر بررسی گردد. بر این اساس نتایج حاصل از آزمون پیرسون نشان می‌دهد که بین تمام متغیرهای مورد نظر با ۹۵ و ۹۹ درصد اطمینان رابطه مستقیم/ مثبت و معناداری وجود دارد. بنابراین گسترش فعالیت واردات غیررسمی کالا، بر روی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی روستاهای مورد مطالعه اثرگذار بوده و رابطه علت و معلولی میان آن‌ها برقرار است. بدین ترتیب با گسترش این فعالیت در روستاهای مورد نظر اثرگذاری آن در شاخص‌های توسعه مشهود می‌باشد. بنابراین فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر پیامدهای فعالیت‌های غیررسمی قاچاق کالا، در ارتقای شاخص‌های توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه مورد تأیید واقع می‌شود. (جدول ۱۰).

جدول ۱۰- میزان همبستگی بین سه شاخص اصلی تحقیق (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی) طبق آزمون اسپیرمن

متغیرها	آزمون اسپیرمن	اقتصادی	اجتماعی	کالبدی
اقتصادی	ضریب همبستگی	۱	**/۷۰۷	**/۵۹۷
	سطح معناداری	.	/۰۰۰	/۰۰۰
اجتماعی	ضریب همبستگی	**/۷۰۷	۱	**/۶۶۸
	سطح معناداری	/۰۰۰	.	/۰۰۰
کالبدی	ضریب همبستگی	**/۵۹۷	**/۶۶۸	۱
	سطح معناداری	/۰۰۰	/۰۰۰	.

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

ضرایب فی (۱/۳۱۴) در سطح معناداری کمتر از (۰/۰۰۱) و وی کرامر (۰/۷۵۸) در سطح معناداری کمتر از (۰/۰۰۱) شدت رابطه همبستگی بین سه متغیر اقتصادی، اجتماعی و کالبدی را نشان می‌دهد و بیانگر همبستگی در حد شدید و با سطح معناداری قوی است. حال این سؤال مطرح می‌شود که آیا پیامدهای گوناگون اقتصادی، اجتماعی و کالبدی حاصل از پدیده فعالیت‌های غیررسمی بر نواحی روستایی مورد مطالعه دارای اهمیت و اولویت یکسان بوده‌اند. آزمون فریدمن اهمیت عوامل مؤثر گوناگون را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱- رتبه‌بندی اهمیت گویه‌های شاخص‌ها با استفاده از آزمون فریدمن

کالبدی			اجتماعی			اقتصادی		
اولویت	میانگین رتبه	گویه‌ها	اولویت	میانگین رتبه	گویه‌ها	اولویت	میانگین رتبه	گویه‌ها
۶	۶/۶۹	Q1	۱۳	۵/۵۹	Q1	۶	۷/۶۵	Q1
۳	۷/۸۱	Q2	۱۱	۵/۹۷	Q2	۹	۵/۲۶	Q2
۴	۶/۹۵	Q3	۷	۶/۷۲	Q3	۲	۹/۳۳	Q3
۲	۸/۱۳	Q4	۸	۶/۵۵	Q4	۱	۹/۹۷	Q4
۱	۸/۳۶	Q5	۹	۶/۴۲	Q5	۸	۷/۲۶	Q5
۵	۶/۷۸	Q6	۵	۷/۰۸	Q6	۱۰	۴/۶۲	Q6
۹	۵/۹۳	Q7	۱	۹/۷۶	Q7	۴	۷/۸۵	Q7
۸	۶/۴۲	Q8	۲	۹/۳۱	Q8	۳	۸/۵۶	Q8
۷	۶/۶۰	Q9	۶	۶/۹۳	Q9	۷	۷/۴۱	Q9
۱۰	۵/۳۴	Q10	۴	۷/۱۱	Q10	۱۱	۳/۲۸	Q10
۱۲	۴/۲۷	Q11	۱۲	۵/۶۸	Q11	۷	۷/۴۱	Q11
۱۱	۴/۷۲	Q12	۳	۷/۵۴	Q12	۱۰	۴/۶۲	Q12
			۱۰	۶/۳۳	Q13	۵	۷/۷۶	Q13

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

یافته‌های جدول شماره ۱۱ نشان می‌دهد و می‌توان بیان کرد که گویه پیدایش فرصت‌های شغلی جدید در روستا، با کسب بیشترین میانگین رتبه‌ای (۹/۳۳)، در بین گویه‌های متغیرهای اقتصادی، افزایش سطح بهداشت زندگی روستایان با میانگین رتبه‌ای (۹/۷۶)، در بین متغیرهای اجتماعی و استحکام و ایمنی مسکن در برابر حوادث در بین متغیرهای کالبدی، با میانگین ۸/۳۶ بیشترین اهمیت را در بین سایر گویه‌ها دارا است. با توجه به یافته‌های جدول ۱۲ می‌توان مشاهده کرد که میانگین سه متغیر تقریباً یکسان است و توزیع تقریباً یکسانی دارند؛ و درنهایت که رتبه اول مربوط به متغیر شماره ۱ یعنی شاخص اقتصادی، رتبه‌ی دوم مربوط به متغیر شماره ۳، یعنی شاخص کالبدی و رتبه سوم مربوط به متغیر شماره ۱۱ یعنی شاخص اجتماعی ۲ است.

جدول ۱۲- وضعیت سه متغیر اصلی تحقیق طبق آزمون فریدمن

متغیرهای اصلی	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	میانگین رتبه	اولویت
اقتصادی	۴۵/۸۳۸۲	۶/۷۰۶۲۴	۳۲/۰۰	۶۰/۰۰	۲/۲۳	۱
اجتماعی	۴۴/۸۷۸۶	۴/۴۷۳۷۳	۳۲/۰۰	۵۴/۰۰	۱/۷۵	۳
کالبدی	۴۵/۵۷۸۹	۵/۶۷۸۵۰	۳۴/۰۰	۵۸/۰۰	۲/۰۲	۲

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

همچنین در این مطالعه، به منظور ارزیابی نقش فعالیت تجارت غیررسمی کالا در توسعه‌ی نواحی روستایی، از آزمون آماری تحلیل عاملی استفاده شده است. جهت آزمون مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه‌ی متغیرهای مورد تحلیل در خصوص تحلیل توسعه‌ی و برای شروع تحلیل عاملی از تست *KMO* و *Bartlett* استفاده شد. معناداری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب *KMO* حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی است.

جدول ۱۳- جدول آزمون *KMO* جهت مناسب بودن متغیرهای مورد آزمون

مجموعه مورد تحلیل	مقدار	مقدار بارتلت	درجه آزادی	سطح معناداری
نقش فعالیت‌های اقتصادی غیررسمی در توسعه نواحی روستایی	۳۰۹	۹/۸۸۹	۷۰۳	/۰۰۰

در ادامه با استفاده از ۳۸ متغیر مستقل مستخرج از پرسشنامه به ارزیابی پیامدها و اثرگذاری این فعالیت در توسعه روستاها مورد مطالعه با بهره‌گیری از نمونه‌ی عاملی اقدام شد، نتیجه حاصل از تقلیل ۳۸ متغیر، معرف ۱۱ عامل بوده که در مجموع ۸۳/۴۵۱ درصد از واریانس را تبیین می‌کند. این امر نشان از رضایت‌بخش بودن تحلیل عاملی و متغیرهای مورد بررسی دارد. در جدول مربوطه، مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی ارائه شده است.

جدول ۱۴- آزمون تحلیل عاملی جهت رتبه‌بندی عامل‌ها

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	استحکام و ایمنی مسکن در برابر حوادث	۵/۳۲۰	۱۴/۰۰۱	۱۴/۰۰۱
۲	پیدایش فرصت‌های جدید شغلی	۴/۱۶۴	۱۰/۹۵۹	۲۴/۹۶۰
۳	بهبود کلی وضعیت اقتصادی روستا	۴/۰۵۸	۱۰/۶۷۹	۳۵/۹۳۹
۴	رضایت از انواع خدمات عمومی	۳/۹۱۵	۱۰/۳۰۴	۴۵/۹۴۲
۵	افزایش ارتباط بین خانوارهای روستایی	۳/۲۲۰	۸/۴۷۵	۵۴/۴۱۷
۶	رضایت از شغل و میزان درآمد	۲/۲۷۷	۵/۹۹۲	۶۰/۴۱۰
۷	افزایش تصمیم‌گیری روستاییان در امور	۲/۰۱۱	۵/۲۹۲	۶۵/۷۰۱
۸	امکان پس‌انداز بخشی از درآمد	۱/۸۶۲	۴/۹۰۱	۷۰/۶۰۲
۹	کاهش احساس فقر	۱/۶۸۹	۴/۴۴۵	۷۵/۰۴۷
۱۰	داشتن ثبات و امنیت شغلی	۱/۶۲۵	۴/۲۷۶	۷۹/۳۲۳
۱۱	استفاده از تسهیلات رفاهی	۱/۵۶۹	۴/۱۲۸	۸۳/۴۵۱

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۴.

جدول شماره ۱۴ نشان می‌دهد در این بین عامل اول یعنی استحکام و ایمنی مسکن در برابر حوادث با مقدار ویژه ۵/۳۲۰ و عامل دوم، یعنی پیدایش فرصت‌های جدید شغلی با مقدار ویژه ۴/۱۶۴ به ترتیب با ۱۴/۰۰۱ و ۱۰/۹۵۹ درصد واریانس‌ها بیشترین تبیین را به خود اختصاص داده است و کمترین عامل، مربوط به عامل استفاده از تسهیلات رفاهی است که مقدار ویژه این عامل ۱/۵۶۹ است که ۴/۱۲۸ درصد واریانس‌ها را محاسبه و توضیح می‌دهد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها:

همان‌گونه که یافته‌های پژوهش نشان داد، در واقع روستاییانی که به عنوان بزرگ‌ترین وارد کننده کالاهای غیرقانونی در منطقه محسوب می‌شوند، عمدتاً همان مهاجران نیروی کار دهه ۱۳۵۰ به بعد می‌باشند که همچنان مرادات خود با آن‌سوی مرزها حفظ نموده‌اند و هم‌اکنون نیز از این موقعیت برای سرمایه‌گذاری و تجارت هرچه بیشتر کالا استفاده می‌کنند و این امر موجب ارتباطات گسترده‌تری بین این حوزه‌ها گردید. این افراد به دلیل فقدان زیرساخت‌های لازم برای ایجاد اشتغال‌های جدید در روستاهای خود، تمایلی به سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی و مولد در این مراکز را نداشته و قسمت اعظم درآمدهای خود را صرف واردات کالا می‌کنند. روستاهای ده شیخ و سیگار لامرد از جمله مراکز روستایی هستند که در سال‌های اخیر این سرمایه‌گذاری‌های بومیان در خود روستا و در محل زندگی افراد انجام شده است و این امر مدیون چندین عامل از جمله مهاجران جویای کار روستایی در کشورهای حوزه خلیج فارس و همچنین موقعیت فضایی - مکانی مناسب منطقه به لحاظ شرایط جغرافیایی می‌باشد. این دو روستا تا چند سال پیش از رونق اقتصادی چندانی برخوردار نبوده‌اند، اما در سال‌های اخیر به عنوان قطب‌های اقتصادی منطقه مطرح می‌باشند. این امر گذشته از مضرات و معایب آن، خود موجب رونق بسیار بالای منطقه، سودآوری و در عین حال اشتغال برای جوانان شده و طبق یافته‌های نهایی پژوهش اثرات و پیامدهای بسیار مثبت و مطلوبی را از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و کالبدی برای روستاهای مورد مطالعه به همراه داشته است. بنابراین، مهاجرت به‌رغم جنبه‌های منفی، می‌تواند به عنوان راهبرد بقاء برای خانوارهای روستایی، آثار مثبتی برای افزایش درآمد، رفاه و اشتغال در نواحی روستایی در پی داشته باشد؛ بنابراین برنامه‌ریزی برای اقتصاد، درآمد و اشتغال ساکنان مرزی باهدف زدودن فقر و جلوگیری از

تخلیه جمعیتی روستاها در جهت نیل به توسعه‌ی پایدار در این مناطق به شدت احساس می‌شود. در این رابطه لزوم دیدگاهی جامع‌نگر در مورد امنیت و توسعه به‌ویژه در مناطق مرزی، ما را به سمت برنامه‌ریزی برای محرومیت‌زدایی و توسعه‌ی مناطق رهنمون می‌سازد، لذا موارد زیر را می‌توان به‌عنوان پیشنهادهای حاصل از این تحقیق ارائه نمود: به رسمیت شناختن این مناطق به عنوان مناطق آزاد تجاری و اصلاح ساختار قانونی و گمرکی واردات کالاها در این مناطق باهدف رونق و توسعه تجارت قانونی برای مرزنشینان، تقویت و تجهیز هرچه بیشتر و بهتر خدمات و زیرساخت‌های منطقه از قبیل راه‌های ارتباطی، انتقال انرژی و ...، محور قرار دادن توسعه مناطق مرزی بر اساس منابع طبیعی و استفاده از نیروی انسانی و دانش بومی و تقویت آن از طریق آموزش حرفه‌ای و ترویج و درنهایت برنامه‌ریزی مناسب و قابل‌اجرا برای گسترش گردشگری در این مناطق با توجه به توان‌های گردشگری تجاری که موجب ایجاد اشتغال برای ساکنین روستایی و در نهایت افزایش درآمد آنان می‌شود.

تشکر و قدردانی:

نتایج این پژوهش برگرفته از طرح پژوهشی به شماره ۳۳۵۴۲ ثبت شده در سامانه معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد.

References:

1. Ahmadi Forooshani, M., & Mahmoodi, M., (2010): *Land use planning in the land administration, Land Use Planning Magazine, Vol. 2, No. 2, Pp. 93-110.*
2. Alamolhoda, S. (2005). *Investigating the aspects of smuggling, anti-smuggling campaign site. Internal Magazine, July 1384, Tehran (http://www.epe.ir/), In Persian.*
3. Asayaesh, H. (1995): *Rural economy, Tehran: Payam-e-Noor Publication, In Persian.*
4. Byrd, E., Bosley, H. & Dronberger, M. (2009): *Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina, Tourism Management, Vol. 30, No. 1, Pp. 693–703*
5. Charney, A. H. (1993): *Migration and the public sector: a survey. Regional Studies, Vol. 27, No. 4, Pp. 313-326.*
6. De Haas, H. (2006): *Migration, remittances and regional development in Southern Morocco. Geoforum, Vol. 37, No. 4, Pp. 565-580.*
7. Gohnson, G.E. (1993): *Family strategies and economic transformation in rural china: some evidence from the pearl river delta, University of California Press, Pp.103–136.*
8. Horáková, H. (2010): *Transformation of rural communities: mobility, tourism and identity. Acta Historica Universitatis Klaipedensis, Vol. 20, No. 4, Pp. 1-14.*
9. Hunt, G. L. (1993): *Equilibrium and disequilibrium in migration modelling. Regional Studies, Vol. 27, No. 4, Pp. 341-349.*
10. Jafari, A. H. & Hamidi, A. (2015). *The role of border markets in the security and smuggling in North Khorasan Province, Journal of Police knowledge on North Khorasan, Vol.2, No.5, Pp. 95-112, In Persian.*
11. Kohnehpoushi, S. H. & Jalalian, H. (2013): *Examine economic impact of smuggling on the border villages, case study: Khaw and Mirabad in Marivan county, Journal of Geography and Development, No. 32, Pp. 61-74, In Persian.*
12. Kohnehpoushi, S. H. & Shayan, H. (2013): *Examine economic impact of smuggling on the border villages, case study Marivan city, Applied Researches in Geography Sciences, Vo.13, No.29, Pp. 51-73, In Persian.*
13. Kohnehpoushi, S. H. (2013): *Analyze of possibilities and obstacles of economic activities diversification in border villages (case study: Marivan county), Unpublished doctoral dissertation, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran, In Persian.*
14. Leebouapao, L., Souksavath, P., Sone, P., Darachanthara, S., & Norintha, V. (2005): *Lao PDR's Cross Border Economy: Case Study in Dansavanh, Savannakhet and Houaysay/Tonpheung, Bokeo, Lao PDR. The Cross-Border Economies of Cambodia, Laos, Thailand, and Vietnam.*
15. Mahmoudi, A. (2009): *Role of trafficking in the consolidation of the country's border west villages, Journal of Commercial Researches, No.13. Pp. 68-81, In Persian.*

16. Mahmoudi, Y. (2013): *The informal economy and its impact on city (case study: Baneh city), Proceeding of the National Conference of Integrated Urban Management and its Role in Sustainable Development, Sanandaj, Islamic Azad University of Sanandaj, http://www.civilica.com/Paper-RESEARCHH01-RESEARCHH01_039.html, In Persian.*
17. Masoumi, R. & Ghasemi, A. (2009): *The role of obstruction of cross-border in the smuggling, Bimonthly Journal of Hidden Economy, No.10, Pp. 31-39, In Persian.*
18. McDowell, C., & De Haan, A. (1997): *Migration and sustainable livelihoods: A critical review of the literature. Sussex Institute of Development Studies.*
19. Mohammadi, H., & Fakhr Fatemi, A., (2005): *The role of border marketplaces in border areas of spatial development, Political Geography and Geopolitical Journal, Vol.1, No.1, Pp. 54-77.*
20. Mohammadi-e-Saleh, R., Bookani, R. & Viesi, R. (2013): *The role of cross-border trade in the stabilization of the rural population, case study: Penetration area of border markets of Sardasht, Journal of Development & Management Process, Vol.26, No.4, Pp. 119-134, In Persian.*
21. Murshid, K. A. S., & Sokphally, T. (2005): *The Cross-Border Economy of Cambodia: An Exploratory Study. Cambodia development resource institute (CDRI).*
22. Namdar, M. (2009): *Role of certain economic activities in the development of rural areas, case study: Combine owners in Fars Province, Unpublished master thesis, University of Tehran, Tehran, Iran, In Persian.*
23. Panahi, L. & Pishrov, A. (2011): *Factors affecting the migration of rural youth to cities, case study: Central District villages in Marvdasht County, Journal of Regional Planning, Vo.1, No.2, Pp. 41-50, In Persian.*
24. Roknoddin-e-Eftekhari, A.R., Papoli-e-Yazdi, M. H. & Abdi, E. (2008): *Assessment of the economic effects of border markets in the development of border areas, case study: Sheikh Saleh border markets in Salas Babajani county – Kermanshah, Journal of Geopolitics, No. 12, Pp. 82-109, In Persian.*
25. Sana, M., & Massey, D.S. (2005): *Household composition, family migration, and community context: Migrant remittances in four countries, Social Science Quarterly. No. 86, Pp. 509–28.*
26. Shafiee-e-Shabet, N. & Barati-e-Toraghi, A. (2009): *The role rural weekly bazaars in economic development of Tehran province villages, Journal of Rural & Development, Vol.13, No.1, Pp. 29-52, In Persian.*
27. Shakibaei, A. R., Khalatbari, F. & Mohammadnejad, Y. (2003): *Estimating the underground economy and analyzing the reasons for its formation in Iran using fuzzy logic models, Parliament Researches Center, Pp. 1-65, In Persian.*
28. Shaterian, M., Ganjipour, M. & Ashouei, A. (2013): *Influence of socioeconomic status on smuggling (case study: The Provinces of Sistan and Baluchestan, Bushehr and Kurdistan), Journal of Human Geography Research, Vol.45, No.2, Pp. 157-170, In Persian.*
29. Statistic Center of Iran. (2011): *Yearbook of Fars province, Lamer county, Tehran: SCI Publication, In Persian.*
30. Taherkhani, M. (2000): *Re-identifying the factors contributing rural-urban migration with an emphasis on migration of rural youth in Qazvin Province. Journal of Modares, Vol.6, No.2, Pp. 41-60, In Persian.*
31. Tayebnia, S. H. & Baradaran, S. (2014): *Factors affecting on the diversification of economic activities in border villages of Marivan county, Journal of Police knowledge on Kurdistan, No.19, Pp. 41-66, In Persian.*